

Жогло Ольга Володимирівна,
викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах,
Національний університет цивільного захисту України
м. Черкаси, Україна
<https://orcid.org/0009-0003-3869-4132>

Руденко Ілона Миколаївна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах,
Національний університет цивільного захисту України
м. Черкаси, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-9992-6780>

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ: ВИКЛИКИ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ

Ключові слова: професійна готовність педагога, стресостійкість, резильєнтність, емоційне вигорання, психолого-педагогічна підтримка, саморегуляція.

Сучасна освітня система функціонує в умовах глибокої трансформації, спричиненої як глобальними викликами, так і національними кризами – війною, соціальною нестабільністю, масовими переміщеннями населення, зростанням психоемоційного напруження в суспільстві. Ці чинники суттєво впливають на освітній процес, а отже, і на вимоги до професійної діяльності педагога. В умовах невизначеності й напруги зростає потреба в підготовці фахівців, здатних зберігати ефективність, гнучкість та емоційну стабільність навіть у кризових і надзвичайних ситуаціях. Психолого-педагогічні засади формування цієї готовності набувають особливого значення, оскільки саме педагог, як носій освітньої, соціальної та гуманітарної функцій, покликаний бути стабілізуючим чинником для учнів і колег [2].

Професійна готовність педагога в умовах криз розглядається як інтегративна характеристика, що охоплює знання, уміння, навички, ціннісні орієнтири та психологічні якості, які забезпечують здатність ефективно діяти в ситуаціях нестабільності, стресу й невизначеності. До її ключових компонентів належать стресостійкість і резильєнтність, емоційна саморегуляція, когнітивна гнучкість, здатність ухвалювати рішення за умов інформаційного дефіциту, рефлексивність, самосвідомість, здатність до командної взаємодії та надання психологічної підтримки іншим [1]. Розвиток таких якостей допомагає зберігати професійну ефективність навіть у кризових ситуаціях, зазнаючи стресових впливів і працюючи в умовах освітньої невизначеності, що особливо актуально під час воєнного стану та соціальної турбулентності.

Стресостійкість педагогів тісно пов'язана з рівнем розвитку емоційного інтелекту, здатністю до рефлексії й навичками саморегуляції. Як зазначають С. Кузікова, Т. Щербак, ці характеристики не лише сприяють підтриманню стабільної професійної ефективності, але й зменшують ризик емоційного виснаження в умовах тривалого соціального чи психоемоційного напруження [1]. У дослідженні Н. Павлишиної, І. Кузави також

II Міжнародна науково-практична конференція «Професійна компетентність педагога: методологія, теорія, методика, практика»
II International Scientific and Practical Conference «Professional competence of a teacher: methodology, theory, technique, practice»

наголошується на важливості розвитку стресостійкості як складової професійної компетентності майбутніх педагогів, зокрема, через запровадження спеціальних тренінгів, менторських програм і системної психолого-педагогічної підтримки [2].

Одним із найсерйозніших ризиків у професійній діяльності педагога в умовах криз є емоційне вигорання. Високе психічне навантаження, відсутність стабільного освітнього середовища, постійна зміна форматів навчання (офлайн, онлайн, змішане) та інформаційна перевантаженість створюють умови для розвитку синдрому хронічної втоми й апатії. Як зазначають Л. Карамушка, Т. Зайчикова, вигорання негативно впливає не лише на психічне здоров'я педагога, але й знижує якість освітнього процесу, порушує ефективність комунікації з учнями та батьками, сприяє фрустрації й соціальній ізоляції [3]. У дослідженні І. Б. Мірошніченко вказано, що особливу роль у цьому відіграє дистанційний формат навчання, який під час війни став джерелом хронічного напруження через технічні труднощі, втрату контролю над освітнім процесом та постійну тривожність [4].

Ефективна підготовка педагогів до діяльності в умовах криз має ґрунтуватися на системному використанні психолого-педагогічних методів і засобів, спрямованих на розвиток внутрішньої стійкості, адаптивності та емоційної компетентності. До таких інструментів належать кейс-методи, рольові ігри, симуляційні моделювання, які дозволяють наблизити навчання до реальних умов функціонування школи в умовах суспільної нестабільності. Застосування тренінгів розвитку стресостійкості, дихальних технік, практик тілесно-орієнтованої саморегуляції та когнітивного переформулювання сприяє глибшому усвідомленню педагогами власних реакцій на стрес і формує здатність до контролю емоцій у складних ситуаціях. Інноваційні засоби, такі як віртуальна реальність, можуть ефективно імітувати складні ситуації: конфлікти в класі, евакуацію, комунікацію з батьками в стані стресу – без ризику психологічного перевантаження або травматизації [1].

Відповідь на виклики часу зумовила впровадження українськими освітніми установами освітніх модулів з кризової педагогіки, курсів психологічної самодопомоги, а також створення центрів підтримки освітян. Це сприяє формуванню в педагогів не лише знань, але й реальних механізмів збереження психічного здоров'я, професійної мотивації та ефективності. Дослідження Т. Даценко показує, що новий професійний стандарт педагога передбачає наявність таких компетентностей, як уміння створювати психоемоційно безпечне середовище для учнів, застосовувати техніки саморегуляції та залучати ресурси підтримки [5].

Отже, професійна готовність педагога до дій в умовах криз є багатовимірною системою, що включає не лише фахові компетентності, а й здатність діяти ефективно в умовах емоційної напруги, невизначеності, швидких змін та інформаційного перевантаження. Формування таких якостей можливе лише за умови комплексного психолого-педагогічного супроводу, інтеграції сучасних освітніх технологій, елементів психологічного тренінгу, а також створення безпечного середовища всередині освітніх установ. Тільки так можливо забезпечити не лише ефективність освітнього процесу,

II Міжнародна науково-практична конференція «Професійна компетентність педагога: методологія, теорія, методика, практика»
II International Scientific and Practical Conference «Professional competence of a teacher: methodology, theory, technique, practice»

а й психічне благополуччя самих педагогів – носіїв стабільності, гуманності та підтримки в умовах суспільних викликів.

Список використаних джерел

1. Кузікова, С., & Щербак, Т. (2022). Теоретико-емпіричний аналіз проблеми резильєнтності та стресостійкості в педагогічній діяльності. *Психологічний журнал*, (8), 39–46. <https://doi.org/10.31499/2617-2100.8.2022.258313>.
2. Павлишина, Н. Б., & Кузава, І. Б. (2022). Стресостійкість в умовах воєнного стану як компонент професійної компетентності майбутніх спеціальних педагогів. *Inclusion & Society*. <https://lnk.ua/B4ORL5PNG>.
3. Карамушка, Л. М., & Зайчикова, Т. В. (2024). Вплив синдрому «професійного вигорання» на професійну діяльність вчителя. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія*, (1(4), 40–42. <https://lnk.ua/zeGkgBaer>.
4. Мірошніченко, І. Б. (2024). Емоційне вигорання вчителів під час дистанційного навчання в умовах війни: кваліфікаційна робота (магістр) (99 с.). Львів: Львівська політехніка. <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/62898>.
5. Даценко, Т. О. (2016). Опанування технік психолого-педагогічної підтримки дитини як умова професійного зростання педагога. *Наука і освіта*, 5, 162–165. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2016-5-25>.

Olha Zhohlo,

Lecturer at the Department of Psychology of Activity in Special Conditions,
National University of Civil Protection of Ukraine
Cherkasy, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0003-3869-4132>

Iлона Rudenko,

Candidate of Psychological Sciences (PhD), Docent,
Associate Professor of the Department of Psychology of Activity in Special Conditions,
National University of Civil Protection of Ukraine
Cherkasy, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-9992-6780>

**TEACHERS' PROFESSIONAL COMPETENCE IN CRISIS CONDITIONS:
CHALLENGES AND PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL FOUNDATION**

Keywords: teacher's professional readiness, stress resistance, resilience, emotional burnout, psycho-pedagogical support, self-regulation.

Заварова Наталія Володимирівна,

старший викладач кафедри психології,
соціальної роботи та інклюзивної освіти,

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-8395-9003>

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК СТРАТЕГІЯ
РЕАЛІЗАЦІЇ ТРАВМОФОКУСОВАНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

Ключові слова: соціально-педагогічний супровід, травмофокусований підхід, професійна компетентність, освітнє середовище, психосоціальна підтримка.

Сучасна система освіти функціонує в умовах безпрецедентних суспільних викликів: війни та вимушеного переселення значної кількості дітей, соціально-економічної нестабільності, наслідків пандемії COVID-19 для психічного здоров'я, а також посилення освітньої нерівності. Остання проявляється у суттєвих відмінностях у доступі здобувачів освіти до якісних навчальних ресурсів, психосоціальної підтримки та безпечного освітнього середовища. У цих умовах значна частина здобувачів освіти має травматичний